

УДК 314/316-044.357:341.223.1(477.72-25)
DOI <https://doi.org/10.32999/ksu2786-5118/2024-46-3>

ЦИВІЛЬНИЙ СПРОТИВ У ХЕРСОНІ ТА ОБЛАСТІ ПІД ЧАС РОСІЙСЬКОЇ ОКУПАЦІЇ В БЕРЕЗНІ – НА ПОЧАТКУ КВІТНЯ 2022 РОКУ

Кузовова Наталя Миколаївна,
кандидат історичних наук, доцент,
Херсонський державний університет
e-mail: kuzovovanatala@gmail.com
orcid.org/0000-0002-4691-7258

Стаття акцентує увагу на цивільному спротиві населення м. Херсона та Херсонщини в березні – на початку квітня 2022 під час російського повномасштабного вторгнення в Україну. **Мета.** У фокусі дослідження – мирні мітинги проти російської окупації, що відбулись у Херсоні, Каховці, Новій Каховці, Голій Пристані, Генічеську, Скадовську та інших населених пунктах області. Аналізуються передумови проведення мирних акцій як частини цивільного спротиву населення, їх перебіг і значення. У статті встановлюється хронологія основних мітингів проти окупантів, що відбулись в Херсоні та області. **Методи дослідження.** Аналізується джерельна база, що складається з оперативної інформації, поширюваної Генеральним штабом Збройних сил України у відкритих джерелах, інформації Інституту вивчення війни (Institute for the Study of War, ISW), засобів масової інформації, свідчень очевидців та учасників подій. **Результати дослідження.** З'ясовано основні передумови виникнення цивільного спротиву в Херсоні та області, мотивацію учасників спротиву, форми та хронологію спротиву, види протидії російської окупаційної влади мітингам, причини припинення мітингів як форми спротиву та їх значення. **Висновки.** Повномасштабне російське вторгнення 24 лютого 2022 р. супроводжувалось масовими жертвами серед населення Херсона та області, спричинило руйнування цивільної інфраструктури і житла, мало на меті загарбання українських територій та розгортання плацдарму для подальшого наступу на Україну. Це спровокувало в березні 2022 р. масові акції протесту цивільного населення, що охопили всю область, і тривали до початку квітня 2022 р. Мирні виступи проти військової агресії не спинили провокації окупантів, залякування мітингарів за допомогою зброї, арештів та катувань. Збільшення контингенту російських військових у Херсоні та області перевели спротив із публічного в непублічний формат, що мав своїм завданням здійснювати підтримку діям ЗСУ на фронті. Цивільний спротив у Херсоні та області відіграв важливу роль: надихав українців до подальшого опору окупантам, став частиною опору російській агресії українського народу подібно до Руху Спротиву під час Другої світової війни, що боровся з нацизмом.

Ключові слова: російсько-українська війна, цивільний спротив, окупація, мітинг, протест.

CIVIL RESISTANCE IN KHERSON AND THE REGION DURING THE RUSSIAN OCCUPATION IN MARCH – EARLY APRIL 2022

Kuzovova Natalia Mykolaivna
Candidate of Historical Sciences, Associate Professor,
Kherson State University
kuzovovanatala@gmail.com
orcid.org/0000-0002-4691-7258

The article focuses on the civil resistance of the residents of Kherson and Kherson region in March – early April 2022 during the Russian full-scale invasion of Ukraine. **Objective.** The study focuses on peaceful demonstrations against the Russian occupation that took place in Kherson, Kakhovka, Nova Kakhovka, Gola Prystan, Genichesk, Skadovsk and other settlements of the region. The author analyzes the preconditions for peaceful actions as part of the civil resistance of the population, their course and significance. The article establishes the chronology of the main demonstrations against the occupiers that took place in Kherson and the region. **Research methods.** The source base is analyzed, consisting of operational information disseminated by the General Staff of the Armed Forces of Ukraine in open sources, information from the Institute for the Study of War (ISW), the media and eyewitness accounts of participants in the events. Results of the study: the main prerequisites for the emergence of civil resistance in Kherson and the region, the motivation of the resistance participants, the forms and chronology of resistance, the types of opposition to the Russian occupation authorities to the demonstrations, the reasons for the termination of the demonstrations as a form of resistance and their significance. **Conclusions.** The full-scale Russian invasion of February 24, 2022, was accompanied by mass casualties among the population of Kherson and the region, caused the destruction of civilian infrastructure and housing, and was aimed at seizing Ukrainian territories and deploying a bridgehead for a further offensive against Ukraine. This provoked mass protests by the civilian population in March 2022, which spread throughout the region and lasted until early April 2022. Peaceful protests military aggression did not stop the occupiers' provocations, intimidation of protesters with

weapons, arrests, and torture. The increase in the number of Russian troops in Kherson and the region turned the resistance from a public to a non-public format, which was intended to support the actions of the Armed Forces at the front. The civil resistance in Kherson and the region played an important role: it inspired Ukrainians to further resist the occupiers, and became part of the Ukrainian people's resistance to Russian aggression, similar to the Resistance Movement during World War II, which fought against Nazism.

Key words: Russian-Ukrainian war, civil resistance, occupation, demonstration, protest.

1. Вступ

Цивільний спротив під час окупації – актуальна тема, що породжує більше питань, ніж відповідей: чому одні суспільства чинять жорстокий та тривалий спротив, інші – взагалі не опираються іноземній окупації? Дослідник Сімон Коллард-Векслер вважає, що найтриваліший та найкривавіший опір окупантам чинять, керуючись не національними поглядами, а у відповідь на таку саму жорстокість до населення та виявлення намірів агресора залишитись на окупованих територіях назавжди (Collard-Wexler, 2013). Виходячи з цього твердження, преференції колаборантам та обіцянки населенню залишити його у спокої нічого не вирішують у частині припинення спротиву, коли йдеться про військову присутність, порушення прав і свобод людини та реалізацію загарбницьких планів агресора. Навпаки, спротив українців буде продовжуватись і буде набирати нових форм, поки триває російська агресія на українській території. Прикладом цього є цивільний спротив у Херсоні. Війни XXI ст. кидають нові виклики своєю жорстокістю стосовно цивільного населення, але також свідчать про те, що уроки попередніх воєн та їхніх жакливих наслідків не були засвоєні. Зокрема, країною, що присвоїла собі титул «переможниці фашизму» та «рятівниці Європи та світу». На думку Тетяни Маляренко та Бориса Кромича, розглядаючи події сучасної українсько-російської війни, ми мусимо звернути увагу на досить давні методи ведення війн, котрим, здавалось, уже не буде місця у цивілізованому світі, «повернення до «старих» (імперських, колоніальних) війн, спрямованих на захоплення територій і ресурсів сусідньої держави, насильницьку асиміляцію її населення» (Malyarenko & Kormych, 2023: 220–237). Характер таких військових дій вкрай жорстокий через те, що загарбник розглядає захоплені території як ресурс – людський та матеріальний, для досягнення своїх колоніальних та імперських цілей, які кожного разу потребуватимуть пролонгації та ставатимуть ще більш амбітними, до самого скону імперії або її модернізації. Сам факт варварського та нецивілізованого акту насилля відкриває бездонну скриньку Пандори для виявів спротиву, наслідки яких годі уявити.

Мета дослідження – проаналізувати вияви цивільного спротиву, а саме мирні мітинги мешканців Херсона, Каховки, Нової Каховки, Голої Пристані, Генічеська, Скадовська та інших населених пунктів проти російської окупації: передумови,

перебіг та значення; встановити хронологію основних мітингів проти окупантів, що відбулись у Херсоні та області. **Методи дослідження.** Проаналізовано джерельну базу, що складається з оперативної інформації Генерального штабу Збройних сил України та Оперативного командування «Південь» у відкритих джерелах, матеріалів та інформацій Інституту вивчення війни (Institute for the Study of War, ISW) про початок повномасштабного російського військового вторгнення в Україну 24 лютого 2022 р., повідомлень засобів масової інформації, свідчень очевидців та учасників подій.

2. Херсон та Херсонщина в перші дні повномасштабного вторгнення російської армії 24 лютого 2022 р.

Після повномасштабного вторгнення в Україну 24 лютого 2022 р. Херсон одразу опинився під загрозою захоплення. ISW вважав, що просування з Півдня дозволить російським військам ізолювати українські сили, що перебували в активній обороні на Півночі та Північному Сході, та оточити Маріуполь (Taylor, 2022). Попередній ракетний обстріл о 5 годині ранку уразив аеродроми Чорнобаївки, об'єкти військової інфраструктури в Новій Каховці, Таврійську та Каховці на Херсонщині («Карта утренних ударов...», 24.02.2022). Очевидці зафіксували проліт однієї з ракет з тимчасово окупованої території АР Крим (ТОТ АР Крим) («Крылатая ракета над Херсонской областью», 24.02.2022). Проникнення російських військ супроводжувалось обстрілами ракетними системами залпового вогню позицій прикордонників зі сторони Криму («З окупованого півострова відбувся рух російської військової техніки». Державна прикордонна служба України, 24.02.2022). Зокрема, надійшли відомості про загибель щонайменше одного прикордонника на позиціях прикордонної служби України біля с. Преображенка в Херсонській області («В результаті обстрілу...». Державна прикордонна служба України, 24.02.2022). Внаслідок хаотичного вогню з боку російських військ по прикордонних населених пунктах із систем «град» руйнування зазнали житлові будинки мешканців у с. Чонгар («Армия РФ стреляет по гражданским объектам в Украине! Чонгар, разрушенный жилой дом», 24.02.2022).

Одразу з масованими обстрілами значні військові сили російської армії почали просування в бік південноукраїнських міст. За інформацією Державної прикордонної служби України,

російська техніка на своєму шляху мала бої із ЗСУ в районі населених пунктів Великі Копані та Іванівка та застосовувала артилерію та авіацію для прикриття наступу. Так, прикордонний пункт у Скадовську був обстріляний з вертольотів (Гулійчук, 2022). Була атакована військова частина в с. Нова Збур'ївка, в результаті чого виникла пожежа, та ДПРЧ у м. Олешки («Оперативне повідомлення МВС України на 14 год. 00 хв. Національна поліція України, 24.02.2024»). Судячи з відео, що надсилали місцеві мешканці, та наслідків пошкоджень ліній електропередачі, протягом 24 лютого 2022 р. російська армія вела обстріли шляхів сполучення у Генічеському районі, поблизу смт Новотроїцьке, Чаплинка, Велика Лепетиха («В Великой Лепетихе Волга въехала в воронку посреди дороги», 25.02.2024), лівобережної частини Херсонського району, просуваючись у сторону Правобережжя. У Генічеському районі було підірвано другий міст на Арабатську стрілку («Мост на Генічеську», 24.02.2024).

Раптовий та жорстокий напад російських військ зруйнував мирне життя українців та поміж інших почуттів – страху, розпачу – викликав обурення брутальними нападниками. Одним з перших виявів спротиву цивільного населення став діалог генічанки з російським військовим, одним з багатьох солдат, котрі принесли війну в мирне місто: «Вы пришли на нашу землю, какого хрена, вы пришли с оружием... – Кто вам сказал? – Возьмите семечки в карман сырые, чтоб хоть подсолнухи проросли, когда вы здесь ляжете. – Наш разговор ни к чему не приведет. – Положите семечки в карман... – Это ничего не решит...» («Вы пришли на нашу землю». Женичанка в Генічеське (Херсонская обл.) встречает русских солдат. 24.02.2024). Це не було нав'язування звичної для росіян ментальності: «Ми нічого не можемо змінити», це була позиція російського військового командування до населення окупованих територій, думка яких не цікавила, а саме їхнє життя вважалось не важливим порівняно з військовими цілями. Жінку згодом захопили в полон, змусили перепросити на камеру та звинуватили в екстремізмі. Але це було набагато пізніше, майже через рік після визволення Херсона, коли окупаційна влада закріпилась у Генічеську та шукала нові об'єкти для репресій (Лукашевська, 2023).

Невимовні страждання мешканців Херсонщини мало турбували російських військових, що проводили наступальну операцію. Найгірша ситуація для населення склалась у с. Козацькому, Веселому (Правий берег) та сел. Антонівка (передмістя Херсона), що опинилися під постійним обстрілом російських військ. Ще вдень 24 лютого 2022 р. російська армія захопила Каховську ГЕС та адміністративну будівлю Північно-Кримського каналу (Мокляк, 24.02.2022).

До вечора присутність техніки російських військ зафіксована в Генічеську, Каховці, Новій Каховці, Олешках.

У цей час у Херсоні 24 лютого 2022 р. відповідно до розпорядження Голови Національної поліції України Ігоря Клименка ветеранам МВС видали зброю («Оперативне інформування МВС...». Міністерство внутрішніх справ України, 24.02.2022). Також було припинене залізничне сполучення між Херсоном та Миколаєвом. Речники Херсонської ОДА вже 24 лютого стверджували, що російські війська взяли під контроль усе лівобережжя області. Це могло деморалізувати населення, бо не відповідало дійсності, оскільки в більшості міст і сіл продовжували функціонувати органи державної влади і місцевого самоврядування, що згодом підтвердила сама ОДА. Прикре враження справила новина, що керівництво ОДА, МВС та СБУ покинули Херсон. Але у місті залишився мер Ігор Колихаєв, котрий продовжував виконувати обов'язки, пов'язані із забезпеченням життєдіяльності комунальних структур. Він подав добрий приклад іншим очільникам місцевих органів влади, щоб вони опанували себе і продовжили свою роботу («Мэр Херсона заявил, что находится на своём рабочем месте, а над горсоветом реет знамя Украины ...», 24.02.2022).

Наступного дня, 25 лютого 2022 р., росіяни розмістили в Новій Каховці та Таврійську артилерію і просто з житлових кварталів обстрілювали Козацьке та Шилову Балку (Білоус, 25.02.2022). Ще 24 лютого була обстріляна Антонівка та зруйнований газогін, селище залишилось без світла, газу та водопостачання.

Незважаючи на значні військові сили ворога, підтримку артилерії та авіації через дві доби стало очевидно, що російська армія застрягла під Херсоном, а її швидке просування зупинене («Как пишут – российские войска на подступах к Херсону», 25.02.2022). Російське командування не мало чіткого плану дій, як відновити свій блискавичний наступ та мусило думати про перегрупування військ, зустрівши шалений опір українських захисників. Вочевидь, основним планом був прорив на правобережжя в сторону Миколаєва. Зустрівши опір, російська армія зупинилась та мала час для виявлення жорстокості до місцевого населення, що намагалось пересуватись автомобільними шляхами. Тепер цивільний транспорт розстрілювався, і дороги вкрилися покинутими та спаленими автівками мирних жителів, що недбало зсувалися на узбіччя («Окупанти стреляют по гражданским машинам под Херсоном», 25.02.2022; «Под Херсоном медики везли раненого. Окупанты подбили «скорую», 26.02.2024). 25 лютого ворог здійснив невдалу спробу висадити вертолітний десант у Миколаєві («Николаев: высадка десанта в черте города», 25.02.2022),

тому актуальним залишалось наземне сполучення, на перешкоді якого перебували оборонці Антонівського мосту.

З 25 лютого 2022 р. заклади освіти були відправлені на двотижневі канікули. Багато мешканців Херсонщини втратили можливість потрапити на роботу, оскільки мешкали на тому березі Дніпра і навпаки. На території Херсонської територіальної громади запровадили комендантську годину – з 22:00 до 06:00.

У ніч з 25 на 26 лютого російський наступ активізувався по всіх напрямках, під загрозою опинилась столиця України – Київ. Одночасно ворог посилив обстріли в напрямку Херсона та розпочав новий штурм. Російські війська чинили шалений тиск у районі Антонівського мосту та Антонівки, а окремі одиниці військової техніки прорвались до Миколаєва («Херсон, Антоновський мост», 25.02.2022). У цей час херсонці намагались урятуватись в укриттях та підвалах, де помирали люди та народжувались діти (Мащенко, 26.02.2022).

Основною метою російської армії на поточний момент стало захоплення Миколаєва. У разі невдачі ворог планував обійти місто та просуватись вперед, захопити Південноукраїнську АЕС, та підсилити свій наступ на Київ. Одночасно російська армія просунулась через Мелітополь у Бердянськ у бік Маріуполя та підійшла до Енергодара, де розташована Запорізька АЕС («Колона російських окупантів помічена в 30 км від Енергодара», 26.02.2022).

Проте південний напрямок не виявився для російської армії успішним. Хоча 26 лютого через Антонівський міст прорвалася російська техніка, і на підході до нього просувалися великі колони («Херсонская область», 26.02.2022), вночі вони були знищені ударами байрактарів між Херсоном і Миколаєвом (Кізілова, 27.02.2022).

У цей день у селах і містах різних регіонів України, куди увірвались механізовані колони окупантів, що прагнули захопити Київ та якомога більше української землі, беззбройні мешканці поодинокі та групами намагались зупинити військових та не дати просунутись далі, проводячи стихійні мітинги та закриваючи шлях собою («Тікають с#ки»..., 26.02.2022). Так само на Херсонщині підлітки скидають російський прапор, встановлений на вищій поблизу Чонгара («Ребята снимают русский флаг в Чаплинке Херсонской области», 26.02.2022).

27 лютого 2022 Херсон був повністю оточений ворогом. Протягом 24–27 лютого лише в Херсонському районі внаслідок військових дій було поранено 93 людини, з них 40 військових, 53 цивільних та шестеро дітей; загинуло 18 людей, з них 12 військових, четверо цивільних, двоє дітей (Іванова, 27.02.2022). Було вирішено

евакуувати людей з Антонівки, а у селах Козацькому та Веселому розпочалась гуманітарна катастрофа: не було світла, води, закінчились їжа та медикаменти. Ці села опинились під обстрілами в результаті наступальних дій російської армії та перекриття переїзду через Каховську ГЕС, де росіяни розстрілювали всіх, хто намагався врятуватись з-під обстрілів чи врятувати родину (Білоус, 28.02.2022). Херсонці вирішили не здаватись («Херсон окружен окупантами. Но наши сдавать город не собираются», 27.02.2022). Проте тоді російська армія не зупинялась ні на хвилину. Миколаїв на вечір відбив ворога, що здійснив спробу зайти в місто. З першого дня війни росіяни практикували тактику не заходити у південні міста, а по можливості обходити їх. Очевидно, в російській армії, що планувала швидкий наступ, не було для цього ресурсів. Обійти Херсон географічно було неможливо, тому місто з перших днів війни опинилось у центрі бойових дій та зазнало руйнувань інфраструктури і житла, що супроводжувалося масовими жертвами серед цивільного населення (Риба, 2024).

3. Цивільний спротив: причини та хронологія

Російські війська прокладали собі дорогу навпростець, не рахуючись із тим, що це відбувається серед 300-тисячного міста. Херсон був для них ландшафтом, не більш реальним, ніж декорація у комп'ютерній грі, позначкою на мапі війни.

Ситуація докорінно змінилась, коли просування в миколаївському напрямку було заблоковане українськими військами. Відтоді ворог зосередився на Херсоні. На той час херсонці вже вжили заходів щодо цивільної оборони. Зокрема, побудували блокпости на в'їзді в передмістя, запровадили так звану «муніципальну варту» в Херсоні та обходи вулиць з метою запобігання мародерству («У Херсоні створюють дружини з охорони громадського порядку», 25.02.2022). Фактично цивільна оборона та спротив були відокремлені та відрізані від військових, не володіли зброєю, не отримували інформації про хід військових дій та стан на фронті інакше, ніж з відкритих джерел (Оперативна інформація станом на 18.00 01.03.2022 щодо російського вторгнення. Генеральний штаб ЗСУ, 01.03.2022).

Вночі 1 березня 2022 р. імпровізовані блокпости містян та мешканців передмістя були атаковані росіянами із застосуванням кулеметів та гранатометів. Цей напад супроводжувався значними людськими жертвами, особливо серед ТРО в Бузковому парку («Сиреневый парк по ул. Нефтяников в Херсоне, 1 марта 2022 год», 01.03.2022). Застосування такої кількості озброєння проти невеликої групи людей мало стати засторогою для всіх, хто чинив збройний опір окупантам, проте не досягло очікуваного результату, оскільки жорстокість війни вже стала

**Руйнування цивільної інфраструктури Херсона в перші дні російського вторгнення, 24–28 лютого 2022 р.
Фото та фрагменти відео з місцевих телеграм-каналів**

моторошним повсякденням. Люди, доведені до відчаю, виявили свою здатність до відчайдушних вчинків, відкривали у собі нові сили для опору та нові шляхи для його реалізації.

Саме тому мирні акції протесту набули такого поширення. Людям не було що втрачати, вони хотіли боротися, використовуючи всі наявні можливості. Водночас в окупантів не було досить ресурсів, щоб припинити протести. На момент початку протестів російські військові мали вирішувати численні проблеми, пов'язані з провалом

«бліц-кригу». І херсонці повною мірою скористались цим.

Хронологія мітингів у Херсоні.

1 березня – російські війська заходять у Херсон. Відбувається збройне протистояння з Херсонською ТРО.

2 березня – перший мітинг. Люди поодинокі і невеликими групами приходили до російських військових, що зайняли позиції біля ОДА, намагались пояснити, що росіяни коять злочин на території України.

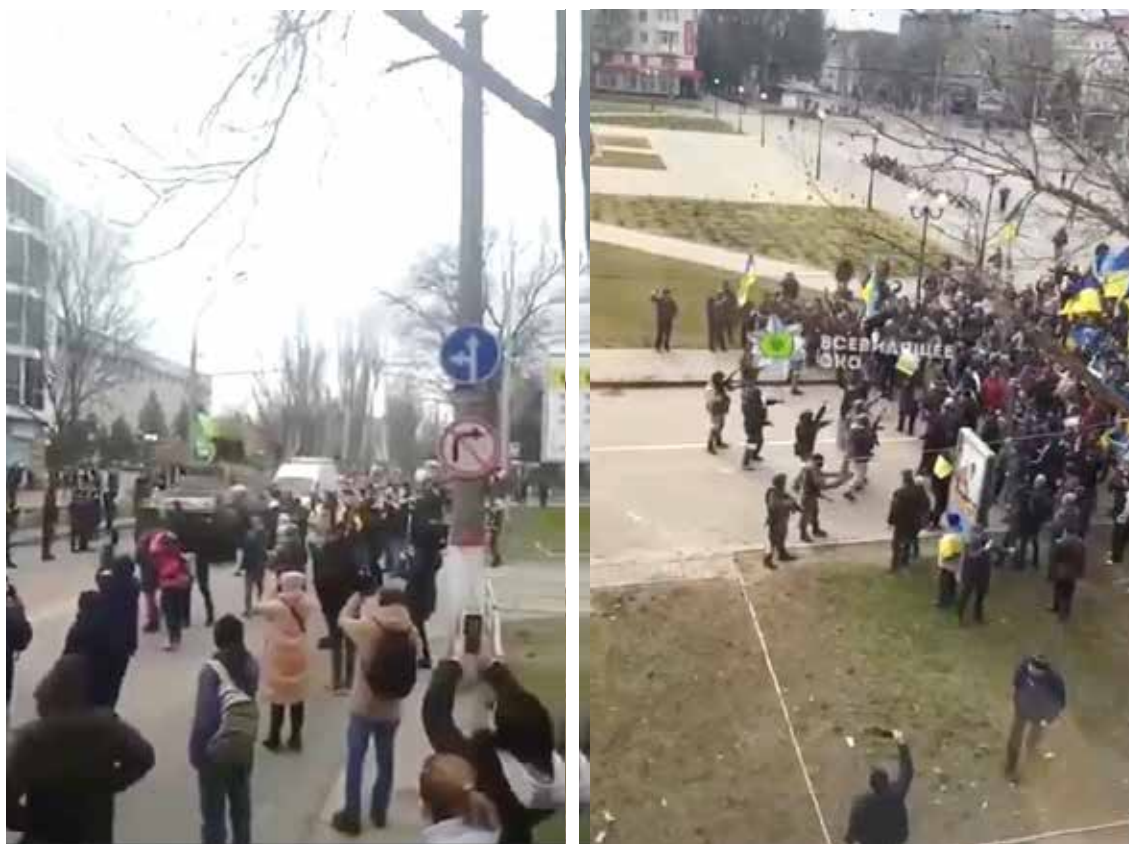
**Російський військовий забрав український прапор в учасників мітингу в Херсоні. 2 березня 2022 р.
Фрагмент відео з херсонських телеграм-каналів**

Мітингар забирає назад українські прапори в російських військових. Херсон, площа Свободи. 2 березня 2022 р. Фрагмент відео з херсонських телеграм-каналів

Мітингар з українським прапором заплигує на російський бронетранспортер, що рухається проспектом Ушакова (тепер – проспектом Незалежності)

Херсон, 5 березня 2022 р. Фрагмент відео з херсонських телеграм-каналів.
Мітингарі вітають поліцейського з українським прапором на російському бронетранспортері на проспекті Ушакова. Російські військові стріляють у повітря, намагаючись розігнати мітинг на площі Свободи. Херсон, 5 березня 2022 р. Фрагмент відео з херсонських телеграм-каналів

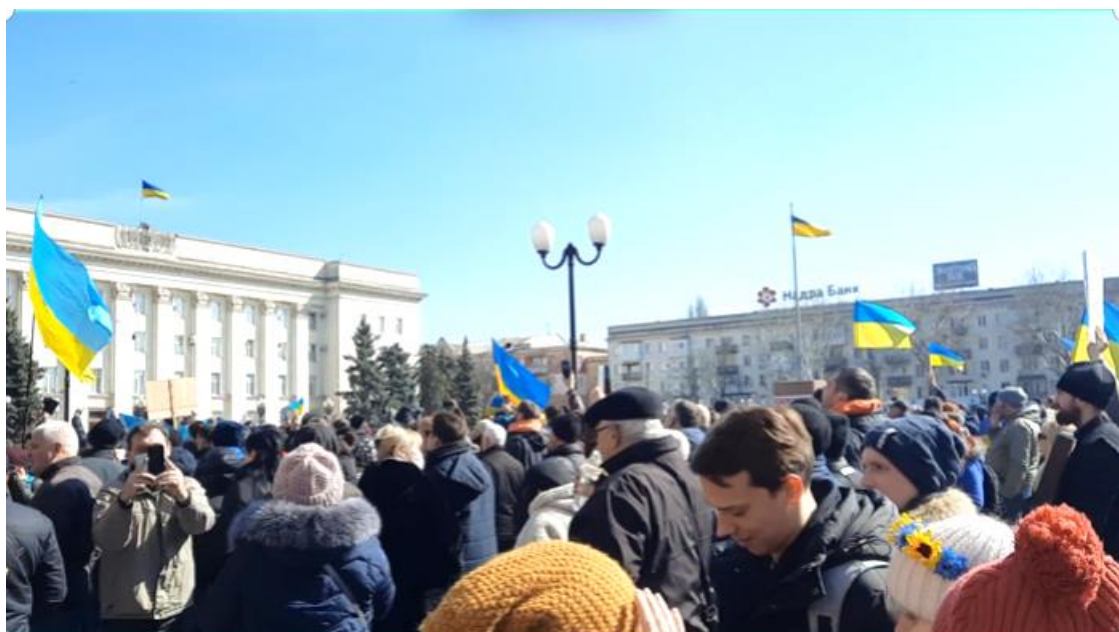
4 березня – мітинг проти фальшивого милосердя, містяни обурились подачками: росіяни розмістили машини з гуманітаркою біля ОДА, щоб зняти пропагандистський кліп, але в них не вийшло.

5 березня – відбувся масовий кількатисячний мітинг у Херсоні під гаслом «Додому» (Білий. Прямая трансляція мітингу в Херсоні 5 березня 2022 р., 05.03.2022). Цей мітинг привернув увагу міжнародної спільноти до подій у Херсоні та цивільного спротиву херсонців (War in Ukraine: Thousands march in Kherson against occupiers, 05.03.2022).

6 березня – мітинги в Херсоні надихнули Каховку, Нову Каховку Генічеськ та інші населені

пункти, там відбуваються масові мітинги. Херсон отримує звання місто-герой («У Новій Каховці багатотисячний мітинг проти російських окупантів», 06.03.2022; «Каховка», 06.03.2022).

7 березня – мирні акції проти окупантів відбулися у Херсоні, Каховці, Новотроїцькому, Білозерці, Каланчаку, Новоолексіївці, Іванівці, Чаплинці, Скадовську («Іванівка – це Україна», 07.03.2022; «Новотроїцьке», 07.03.2022; «Скадовськ – це Україна», 07.03.2022; «У Чаплинці відбувся мирний мітинг проти російських окупантів», 07.03.2022; «Каховка», 07.03.2022). У Херсоні вперше винесли великий прапор – символ Соборності України («Херсон», 07.03.2022).

Мітинг на площі Свободи. Херсон, 13 березня 2022 р.
Фрагменти відео Н. Кузовової

У Чаплинці російські військові відкрили вогонь по мітингарях і поранили двох осіб («В захваченной Чапльнке Херсонской области российские военные открыли огонь по митингующим против оккупации», 07.03.2022). Окупанти зайшли в Каховку, що досі знаходилось обабіч шляхів їх пересування (Батурін, 24.04.2022).

8 березня – мітинги в Олешках, Нижніх Сірогозах, Каланчаку, Голій Пристані («У Олешках Херсонської області проходить мітинг проти окупації», 08.03.2022; «Така рідна і така поки далека Гола Пристань», 08.03.2022). З метою зупинити акції мирного спротиву російські окупанти розпочинають арешти учасників мітингів, блогерів та журналістів.

9 березня – російські війська заходять у Скадовськ, люди «зустрічають» їх мітингом з українською символікою. У Херсоні мітинг проходить біля пам'ятника Тарасу Шевченка, проти окупації та на честь дня народження українського поета (Шатілова-Погасій «Два тижні вже йде повномасштабна війна проти нас з боку «братъев-асвабдітелей», 09.02.2022).

10 березня – мітинг у Херсоні.

12 березня – посилення репресій, у Каховці росіяни викрадають журналіста Олега Батуріна (ЗМІ: у Каховці зник журналіст Олег Батурин, 12.03.2022.).

13 березня – наймасовіший мітинг у день річниці вигнання нацистських окупантів з Херсона у 1944 р., херсонці протестують проти репресій та створення так званої «ХНР». Загальна кількість учасників становила 30 тисяч осіб (10 % від населення міста). Окупанти стріляють у повітря, злякавшись ходи, що проходить просто поряд з ними. Відбувається масовий мітинг у Каховці.

14 березня – окупанти намагаються зайти в Білозерку, де їх зустрічають протестувальники («У Білозерці на Херсонщині люди не пускають окупантів у місто», 14.03.2022).

15 березня – мітинг у Херсоні. У цей час росіяни розпочали масову практику викрадення міських та сільських голів на Лівому березі.

16 березня російські окупанти увійшли до Херсонської міськради, щоб зняти пропагандистське відео для російської аудиторії. У цей день з Херсонської обласної державної адміністрації вони зняли український прапор та розпочали знищення української символіки в місті.

16 березня у Скадовську розпочався мітинг на знак протесту проти захоплення мера Олександра Яковлева, окупанти застосували сльозогінний газ, шумові гранати, стріляли в повітря, але в результаті були змушені відпустити мера.

На цей момент поступ російської армії був остаточно зупинений перед Посад-Покровським, до Миколаєва залишалось 35 км, які російській армії так і не вдалось здолати.

20 березня – відбулися мітинги в Херсоні та Каховці. Журналіста Олега Батуріна випустили з катівні.

21 березня – внаслідок провокації мітинг у Херсоні було закидано світлошумовими гранатами. Окупанти вчинили стрілянину, внаслідок розриву гранат зі сльозоточивим газом прямо в натовпі були поранені, зокрема і вогнепальною зброєю, одного з мітингарів брутально побили ногами посеред площі.

22 березня – мітинг у Херсоні зібрався знову, і знову було застосовано зброю.

23 березня – викрали директора театру Олександра Книгу.

25 березня – мітинг у Новотроїцькому.

27 березня – мітинг у Херсоні, знову було застосовано газ («Окупанти газом знову намагаються розігнати проукраїнський мітинг у Херсоні», 27.03.2022).

31 березня – мітинг у Голій Пристані з вимогою відпустити Олександра Бабіча, міського голову, викраденого російськими окупантами ще 28 березня. На поточний момент О. Бабіч перебуває в російському полоні.

3 квітня – розстріл мітингу в Каховці та викрадення чотирьох протестувальників (двох з них відпустили 5 квітня) («росіяни відкрили вогонь по мирному мітингу в Каховці», 03.04.2022). У Херсоні через провокації вирішили проводити мітинги біля пам'ятника Шевченка. У місті та області проводяться обшуки, окупанти вдираються до осель, викрадають людей. Не маючи можливість посунути лінію фронту, російська армія перебувала в активній обороні, зокрема, в оточенні вороже налаштованого населення. Поступово мітинги змінюють інші форми опору.

Мотивація учасників мітингів у Херсоні

– Антивоєнна: особисто сказати своє слово проти війни як абсолютного зла та її провідника – російського уряду та російської армії.

– Патріотична: навіть опинившись в оточенні ворога, херсонці прагнули підтримати всіх українців, не дарма одним з лозунгів стало гасло «Одна, єдина, соборна Україна».

– Психологічна: застосування мобілізаційних практик виживання, прагнення до позитивного та конструктивного спілкування з однодумцями, вихід з полону інформаційної істерії – бажання побачити реальність на власні очі. Також втрата інстинкту самозбереження та втрата страху внаслідок стресу.

– Досвід: іншого разу може не бути, поки армія ворога зайнята своєю наступальною операцією і не може контролювати місто.

Мотивація та досвід дозволяли мешканцям Херсона долати вплив та протистояти провокації, що вчинені російською владою, щоб залякати або спровокувати активних мешканців міста.

Так, у перші години вторгнення для залякування населення поширювались чутки про звалтованих росіянами дівчат, щоб жінки боялися, а чоловіки охороняли свої родини, не виходячи з дому. Ці чутки одразу спростували лікарі міської клініки, на яких посилались ті, хто їх поширював. Для розриву комунікації між городянами перша спроба заглушення мобільного та Інтернет-зв'язку відбулась 4 березня 2022 р. Але вона була провальною, оскільки окупанти самі ним користувались. Для того щоб вимкнути український зв'язок остаточно, їм довелось підірвати мобільні вишки та протягнути кабель з Криму, що вдалось реалізувати набагато пізніше. Знищення української символіки, знищення меморіалу Небесної сотні на очах мітингувальників, щоб викликати реакцію та застосувати зброю проти мітингу, частково вдалось. Але окупанти все одне збирались придушити мітинги, це була формальність. Роздача гуманітарної допомоги біля Херсонської обласної державної адміністрації, що була розрахована, як уже зазначалось, для пропагандистських зйомок російських каналів, виглядала як подачка, та обурила містян, що їх хочуть так дешево купити.

4. Значення мітингів та перспективи подальшого спротиву

Успіх мітингів у Херсоні полягав у єдності учасників, спільній мотивації. Важливу роль відіграв досвід, отриманий під час Революції Гідності щодо проведення масових заходів та самоорганізації.

Не останню роль в успішності мітингів у Херсоні мало нерозуміння російськими окупантами місцевих символів. Так, вони вибрали символом своєї присутності будівлю Херсонської обласної державної адміністрації: об'єкт, що під час Революції Гідності в Херсоні уособлював «обитель зла». Мала присутність російських військ у Херсоні через їхні плани захоплення Одеси та Миколаєва також не могла налякати мітингарів та протистояти їм. А серед колаборантів, або так званих «консервів», що використовувались для провокацій учасників мирних публічних акцій цивільного спротиву, не знайшлося жодної популярної чи значимої постаті в Херсоні. Це були невдахи і маргінали, які були не здатні чинити вплив на громадську думку, і не викликали страх навіть у супроводі озброєних російських військових.

Література:

1. "War in Ukraine: Thousands march in Kherson against occupiers", 05.03.2022. URL: <https://bbc.com/news/world-europe-60632587> (дата звернення: 11.05.2024).
2. «Армия РФ стреляет по гражданским объектам в Украине! Чонгар, разрушенный жилой дом», 24.02.2022 (скрін допису в Фейсбукі). URL: <https://t.me/hueviyherson/7231> (дата звернення: 11.05.2024).
3. «В Великой Лепетихе Волга въехала в воронку посреди дороги», 25.02.2024 (відео). URL: <https://t.me/hueviyherson/7598> (дата звернення: 11.05.2024).
4. «В захваченной Чаплынке Херсонской области российские военные открыли огонь по митингующим против оккупации», 07.03.2022 (відео). URL: https://t.me/Pravda_Gerashchenko/2473 (дата звернення: 11.05.2024).

Чому припинились мітинги як форма спротиву? Вони вичерпали свою корисність як форма спротиву, оскільки становили значну загрозу для життя і здоров'я учасників. В умовах збільшення присутності російських військ і росгвардії цивільний спротив набув інших форм – партизанської війни: бойкоту, участі у кібервійськах, допомозі ЗСУ та розвідувально-диверсійних групах.

Значення мітингів у Херсоні важко переоцінити – вони надихнули людей всієї Херсонщини та України на подальший спротив та поставили історичну крапку на так званій «Новоросії» та «руському мірі». Ми можемо зробити висновок, що помилково розглядати Херсон як проросійське місто, оскільки навіть в окупантів не було ілюзій щодо цього (Hedensko, 2022). Це підтверджується їхньою жорстокістю та байдужістю стосовно цивільного населення Херсона та Херсонщини. Своєю чергою цивільний спротив слід розглядати не як акти громадянської непокори, а як частину Українського руху спротиву. Подібно до того, як Рухи Спротиву нацистському режимові діяли в країнах Європи під час Другої світової війни.

5. Висновки

Жорстокі методи ведення війни російською армією та застосування засобів її ведення, заборонених міжнародним правом, під час повномасштабного вторгнення 24 лютого 2022 р. спричинили численні руйнування інфраструктури і житла, що супроводжувалося жертвами серед цивільного населення м. Херсона та області. Людям не було що втрачати, вони хотіли боротися, використовуючи всі наявні можливості, при цьому не маючи зброї та достатньої інформації про події на фронті. Саме тому мирні акції протесту набули такого поширення. Водночас у російських окупантів не було досить ресурсів, щоб припинити протести. Починаючи з 2 березня до початку квітня 2022 р. у Херсоні проходять мирні мітинги проти російської окупації, що незабаром охоплюють всю область. Незважаючи на провокації окупантів та залякування мітингарів за допомогою зброї, арештів та катувань, мирний спротив тривав до початку квітня 2022 р., після чого набув інших форм. Акції цивільного спротиву в Херсоні та області надихнули народ України до спротиву, набули значення, подібного до Руху Спротиву у часи Другої світової війни.

5. «В Новой Каховке ночью» (відео), 24.02.2024. URL: <https://t.me/hueviyherson/7220> (дата звернення: 11.05.2024).
6. «В окупованому Генічеську відбувається мітинг проти російських окупантів», 06.03.2022. URL: <https://t.me/mostks/2509> (дата звернення: 11.05.2024).
7. «В результаті обстрілу з ракетних систем залпового вогню з території тимчасово окупованого Криму позицій прикордонників в районі населеного пункту Преображенка в Херсонській області один прикордонник загинув». Державна прикордонна служба України, 24.02.2022 (відео). URL: <https://www.facebook.com/DPSUkraine/posts/283323640573180> (дата звернення: 11.05.2024).
8. «Вы пришли на нашу землю». Женщина в Генічеське (Херсонская обл.) встречает русских солдат. 24.02.2024 (відео). URL: <https://t.me/hueviyherson/7342> (дата звернення: 11.05.2024).
9. «З окупованого півострова відбувся рух російської військової техніки». Державна прикордонна служба України, 24.02.2022 (відео). URL: <https://www.facebook.com/DPSUkraine/videos/940995259953032> (дата звернення: 11.05.2024).
10. «Іванівка – це Україна», 07.03.2022 (відео). URL: <https://t.me/mostks/2528> (дата звернення: 11.05.2024).
11. «ЗМІ: у Каховці зник журналіст Олег Батурина», 12.03.2022. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-zhurnalist-kakhovka-znyknennia/31750030.html> (дата звернення: 11.05.2024).
12. «Как пишут – российские войска на подступах к Херсону», 25.02.2022 (відео). URL: <https://t.me/hueviyherson/7612> (дата звернення: 11.05.2024).
13. «Карта утренних ударов по Украине со стороны России», 24.02.2024. URL: <https://t.me/hueviyherson/7180> (дата звернення: 11.05.2024).
14. «Каховка», 06.03.2022 (відео). URL: <https://t.me/mostks/2511> (дата звернення: 11.05.2024).
15. «Каховка», 07.03.2022 (відео). URL: <https://t.me/mostks/2541> (дата звернення: 11.05.2024).
16. «Каховка», 20.03.2022 (відео). URL: <https://t.me/mostks/2818> (дата звернення: 11.05.2024).
17. «Колона російських окупантів помічена в 30 км від Енергодара», 26.02.2022. URL: <https://t.me/hueviyherson/8000> (дата звернення: 11.05.2024).
18. «Крылатая ракета над Херсонской областью», 24.02.2022 (відео). URL: <https://t.me/hueviyherson/7192> (дата звернення: 11.05.2024).
19. «Мост на Генічеську», 24.02.2024 (відео). URL: <https://t.me/hueviyherson/7272> (дата звернення: 11.05.2024).
20. «Мэр Херсона заявил, что находится на своём рабочем месте, а над горсоветом реет знамя Украины (что и подтверждается одним из видео). В то же время на других видео заметно, как российские войска заходят в Херсон», 24.02.2022. URL: <https://t.me/hueviyherson/7352> (дата звернення: 11.05.2024).
21. «Нижні Сірогози сьогодні», 08.03.2022 (відео). URL: <https://t.me/mostks/2552> (дата звернення: 11.05.2024).
22. «Николаев: высадка десанта в черте города», 25.02.2022 (відео). URL: <https://t.me/hueviyherson/7650> (дата звернення: 11.05.2024).
23. «Новотроїцьке», 07.03.2022 (відео). URL: <https://t.me/mostks/2532>. (дата звернення: 11.05.2024).
24. «Окупанти газом знову намагаються розігнати проукраїнський мітинг у Херсоні», 27.03.2022 (відео). URL: <https://t.me/mostks/2930>. (дата звернення: 11.05.2024).
25. «Оккупанты стреляют по гражданским машинам под Херсоном», 25.02.2022 (відео). URL: <https://t.me/hueviyherson/7617> (дата звернення: 11.05.2024).
26. Оперативне повідомлення МВС України на 14 год. 00 хв. Національна поліція України, 24.02.2024. URL: <https://www.facebook.com/photo/?fbid=277928874477150&set=a.248446354092069> (дата звернення: 11.05.2024).
27. «Под Херсоном медики везли раненого. Оккупанты подбили «скорую», 26.02.2024 (відео). URL: <https://t.me/hueviyherson/8092> (дата звернення: 11.05.2024).
28. «Ребята снимают русский флаг в Чаплинке Херсонской области», 26.02.2022. URL: <https://t.me/hueviyherson/7847> (дата звернення: 11.05.2024).
29. «Росіяни відкрили вогонь по мирному мітингу в Каховці», 03.04.2022 (відео). URL: <https://youtu.be/qf-zT1VQQ4E?si=a6cCehdWO8QT3did>. (дата звернення: 11.05.2024).
30. «Сиреневый парк по ул. Нефтяников в Херсоне, 1 марта 2022 года», 01.03.2022. URL: https://www.youtube.com/watch?v=M-Y_-6w6W9w&rco=1 (дата звернення: 11.05.2024).
31. «Скадовськ – це Україна», 07.03.2022 (відео). URL: <https://t.me/mostks/2537> (дата звернення: 11.05.2024).
32. «Така рідна і така поки далека Гола Пристань», 08.03.2022 (відео). URL: <https://t.me/mostks/2556> (дата звернення: 11.05.2024).
33. «Тікають с#ки»: мешканці Ічні без зброї зупинили рашистських окупантів. ВІДЕО, 26.02.2022. URL: <https://sensor.net/ua/n3319553> (дата звернення: 11.05.2024).
34. «У Новій Каховці багатотисячний мітинг проти російських окупантів», 06.03.2022 (відео). URL: <https://youtu.be/AGa19xPXAyQ?si=mCrXseCA3bhMde9q> (дата звернення: 11.05.2024).

35. «У Олешках Херсонської області проходить мітинг проти окупації», 08.03.2022 (відео). URL: <https://t.me/mostks/2549> (дата звернення: 11.05.2024).
36. «У Херсоні створюють дружини з охорони громадського порядку», 25.02.2022. URL: <https://suspilne.media/211033-u-hersoni-stvoruut-druzini-z-ohoroni-gromadskogo-poradku/> (дата звернення: 11.05.2024).
37. «У Чаплинці відбувся мирний мітинг проти російських окупантів», 07.03.2022 (відео). URL: <https://t.me/mostks/2540> (дата звернення: 11.05.2024).
38. «Херсон окружен окупантами. Но наши сдавать город не собираются», 27.02.2022 (відео). URL: <https://www.facebook.com/watch/?v=1064179760980824> (дата звернення: 11.05.2024).
39. «Херсон, Антоновский мост», 25.02.2022 (відео). URL: <https://t.me/hueviyherson/7675> (дата звернення: 11.05.2024).
40. «Херсон: багатотисячний мітинг проти окупантів», 13.03.2022 (відео). URL: https://youtu.be/nBJYDLaWZxY?si=tsU_sgZxF2HX4GFS (дата звернення: 11.05.2024).
41. «Херсон», 07.03.2022 (відео). URL: <https://t.me/mostks/2530> (дата звернення: 11.05.2024).
42. «Херсонская область», 26.02.2022 (відео). URL: <https://t.me/hueviyherson/8148> (дата звернення: 11.05.2024).
43. Collard-Wexler S. Understanding Resistance to Foreign Occupation. Columbia University ProQuest Dissertations Publishing. 2013.
44. Taylor J. Russian Offensive Campaign Assessment, February 27, 2022 / Mason Clark, George Barros, and Katya Stepanenko. The Russian military has likely recognized that its initial expectations that limited Russian. Institute for the Study of War. United States of America. 2022. URL: <https://policycommons.net/artifacts/2292668/russian-offensive-campaign-assessment-february-27-2022/3052886/> on 08 Feb 2024. CID: 20.500.12592/tbw0pn (дата звернення: 11.05.2024).
45. Malyarenko T. & Kormych B. Russian policy towards the economy of occupied Ukrainian territories: crawling de-modernization. *Eurasian Geography and Economics*, 2023. 64: 2, 220–237. DOI: 10.1080/15387216.2023.2167097.
46. Батурін О. «Будете перечить – отправим на подвал». Як російські окупанти захоплювали Каховку і хто їм підсобляє, 24.04.2022. URL: <https://investigator.org.ua/ua/publication/242125/> (дата звернення: 11.05.2024).
47. Білий Д. Пряма трансляція мітингу в Херсоні 5 березня 2022 р., 05.03.2022. URL: <https://fb.watch/rYhenWzTg/> (дата звернення: 11.05.2024).
48. Білоус С. Окупанти бомблять Козацьке і Шилове на Херсонщині. У Бериславі ситуація спокійна, 25.02.2022. URL: <https://suspilne.media/210806-okupanti-bomblat-kozacke-i-silove-na-hersonsini-u-berislavi-situacia-spokijna/> (дата звернення: 11.05.2024).
49. Білоус С. У Новій Каховці евакуювали жителів Козацького та Веселого, 28.02.2022. URL: <https://suspilne.media/211900-u-novij-kahovci-gotuutsa-do-evakuacii-ziteliv-kozackogo-ta-veselogo/> (дата звернення: 11.05.2024).
50. Hedenskog Jakob. The Russian Occupation of Ukraine's Southern Regions. *SCEEUS*. Report No. 5, 02.06.2022. URL: <https://sceeus.se/en/publications/the-russian-occupation-of-ukraines-southern-regions/> (дата звернення: 11.05.2024).
51. Гулійчук Д. На Херсонщині українські військові відбивають атаку противника: відомо про 3 загиблих прикордонників, 24.02.2022. URL: <https://tsn.ua/ukrayina/na-hersonschini-ukrayinski-viyskovi-vidbivayut-ataku-protivnika-vidomo-pro-3-zagiblih-prikordonnikov-1986199.html> (дата звернення: 11.05.2024).
52. Іванова Т. Четвертий день вторгнення РФ: ситуація на Херсонщині, 27.02.2022. URL: <https://suspilne.media/211593-cetvertij-den-vtorgnenna-rf-situacia-na-hersonsini/> (дата звернення – 11.05.2024).
53. Кізілова С. Залужний показав знищення Байрактаром колони ворога, 27.02.2022. URL: <https://www.pravda.com.ua/rus/news/2022/02/27/7326418/> (дата звернення: 11.05.2024).
54. Лукашевська А. Жінка з Генічеська, яка радила росіянами покласти до кишені насіння, уполоні, 10.07.2023. URL: https://24tv.ua/zhinka-genicheska-yaka-radila-rosiyanam-klasti-nasinnya-kisheni_n2350505 (дата звернення: 11.05.2024).
55. Мащенко С. «Жизнь идет, и нас никто не одолеет!» В Херсоне в бомбоубежище родилось двое малышей, 26.02.2022. URL: <https://www.rbc.ua/rus/styler/zhizn-idet-nas-nikto-odoleet-v-hersone-bomboubezhishe-1645874603.html> (дата звернення: 11.05.2024).
56. Мокляк А. Північно-Кримський канал та Каховську ГЕС захопили окупанти, 24.02.2022. URL: <https://suspilne.media/210310-pivnicno-krimskij-kanal-ta-kahovsku-ges-zahopili-okupanti/> (дата звернення: 11.05.2024).
57. Оперативна інформація станом на 18.00 01.03.2022 щодо російського вторгнення. Генеральний штаб ЗСУ. URL: https://www.youtube.com/watch?v=yz7Uf_fagoA (дата звернення: 11.05.2024).

58. Оперативне інформування МВС щодо наслідків ворожих обстрілів на території України станом на 10 год. Міністерство внутрішніх справ України, 24.02.2022. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/operativne-informuvannya-mvs-na-10-god> (дата звернення: 11.05.2024).
59. Рыба О. На околицях Чорнобаївки в перші дні повномасштабного вторгнення сталось масове вбивство, 10.05.2024. URL: <https://most.ks.ua/news/url-na-okolitsjah-chornobajivki-v-pershi-dni-povnomasshtabnogo-vtorgnennja-stalos-masove-vbivstvo/> (дата звернення: 11.05.2024).
60. «У Білозерці на Херсонщині люди не пускають окупантів у місто», 14.03.2022 (відео). URL: <https://youtu.be/szYS-ONwIZU?si=wjTDojDvYmHL17n4> (дата звернення: 11.05.2024).
61. Шатілова-Погасій Н. «Два тижні вже йде повномасштабна війна проти нас з боку «братсьєв-асвабадітелей», 09.02.2022 (допис, фото). URL: [https://www.facebook.com/photo/?fbid=3018194461827788&set=pcb.3018195308494370&_cft__\[0\]=AZWMmNybJTL-IzRiWzKuOSRpfAvrzi6wod3az995145NDm-jfbsBWN8xLYeA8Q8Z7aVsrGf5ZiYwXemrq3MR0RCt3j-pJNbs2rC4Ze5p5AXlcN8bf8AIPvY4TkNaDTID33rGqXGAixMom6xrCqL-e9jfGFUp3RIZYXxHJB4-GeSWsRMcUn1r6c_qKJ5KCuW5UIg&__tn__=*bHH-R](https://www.facebook.com/photo/?fbid=3018194461827788&set=pcb.3018195308494370&_cft__[0]=AZWMmNybJTL-IzRiWzKuOSRpfAvrzi6wod3az995145NDm-jfbsBWN8xLYeA8Q8Z7aVsrGf5ZiYwXemrq3MR0RCt3j-pJNbs2rC4Ze5p5AXlcN8bf8AIPvY4TkNaDTID33rGqXGAixMom6xrCqL-e9jfGFUp3RIZYXxHJB4-GeSWsRMcUn1r6c_qKJ5KCuW5UIg&__tn__=*bHH-R) (дата звернення: 11.05.2024).

References:

1. “War in Ukraine: Thousands march in Kherson against occupiers” (05.03.2022). Retrieved from: <http://bbc.com/news/world-europe-60632587> (Last accessed: 11.05.2024).
2. “Armiya RF strelyaet po grazhdanskim obektam v Ukraine! Chongar, razrushennii zhiloi dom” (24.02.2022) (skrin dopisu v Feisbutsi). Retrieved from: <http://t.me/hueviyherson/7231> (Last accessed: 11.05.2024) [in Russian].
3. “V Velikoi Lepetikhe Volga vekhala v voronku posredi dorogi” (25.02.2024) (video). Retrieved from: <http://t.me/hueviyherson/7598> (Last accessed: 11.05.2024) [in Russian].
4. “V zakhvachennoi Chaplinke Khersonskoi oblasti rossiiskie voennie otkrili ogon po mitinguyushchim protiv okkupatsii” (07.03.2022) (video). Retrieved from: http://t.me/Pravda_Gerashchenko/2473 (Last accessed: 11.05.2024) [in Russian].
5. “V Novoi Kakhovke nochyu” (video) (24.02.2024). Retrieved from: <http://t.me/hueviyherson/7220> (Last accessed: 11.05.2024) [in Russian].
6. “V okupovanomu Henichesku vidbuvaietsia mitynh proty rosiiskykh okupantiv” (06.03.2022). Retrieved from: <http://t.me/mostks/2509> (Last accessed: 11.05.2024) [in Ukrainian].
7. “V rezultati obstrilu z raketnykh system zalpovoho vohniu z terytorii tymchasovo okupovanoho Krymu pozytsii prykordonykiv v raioni naselenoho punktu Preobrazhenka v Khersonskii oblasti odyh prykordonyk zahynuv”. Derzhavna prykordonna sluzhba Ukrainy (24.02.2022) (video). Retrieved from: <http://www.facebook.com/DPSUkraine/posts/283323640573180> (Last accessed: 11.05.2024) [in Ukrainian].
8. “Vi prishli na nashu zemlyu”. Zhenshchina v Genicheske (Khersonskaya obl) vstrechaet russkikh soldat. (24.02.2024) (video). Retrieved from: <http://t.me/hueviyherson/7342> (Last accessed: 11.05.2024) [in Russian].
9. “Z okupovanoho pivostrova vidbuvsia rukh rosiiskoi viiskovoi tekhniki”. Derzhavna prykordonna sluzhba Ukrainy. (24.02.2022) (video). Retrieved from: <http://www.facebook.com/DPSUkraine/videos/940995259953032> (Last accessed: 11.05.2024) [in Ukrainian].
10. “Ivanivka – tse Ukraina” (07.03.2022) (video). Retrieved from: <http://t.me/mostks/2528> (Last accessed: 11.05.2024) [in Ukrainian].
11. “ZMI: u Kakhovtsi znyk zhurnalist Oleh Baturyn” (12.03.2022). Retrieved from: <http://www.radiosvoboda.org/a/news-zhurnalist-kakhovka-znyknennia/31750030.html> (Last accessed: 11.05.2024) [in Ukrainian].
12. “Kak pishut – rossiiskie voiska na podstupakh k Khersonu” (25.02.2022) (video). Retrieved from: <http://t.me/hueviyherson/7612> (Last accessed: 11.05.2024) [in Russian].
13. “Karta utrennikh udarov po Ukraine so storoni Rossii” (24.02.2024). Retrieved from: <http://t.me/hueviyherson/7180> (Last accessed: 11.05.2024) [in Russian].
14. “Kakhovka” (06.03.2022) (video). Retrieved from: <http://t.me/mostks/2511> (Last accessed: 11.05.2024) [in Ukrainian].
15. “Kakhovka” (07.03.2022) (video). Retrieved from: <http://t.me/mostks/2541> (Last accessed: 11.05.2024) [in Ukrainian].
16. “Kakhovka” (20.03.2022) (video). Retrieved from: <http://t.me/mostks/2818> (Last accessed: 11.05.2024) [in Ukrainian].
17. “Kolona rosiiskykh okupantiv pomishchena v 30 km vid Enerhodara” (26.02.2022). Retrieved from: <http://t.me/hueviyherson/8000> (Last accessed: 11.05.2024). [in Ukrainian].
18. “Krilataya raketa nad Khersonskoi oblastyu” (24.02.2022) (video). Retrieved from: <http://t.me/hueviyherson/7192> (Last accessed: 11.05.2024) [in Russian].

19. “Most na Genichesku” (24.02.2024) (video). Retrieved from: <http://t.me/hueviyherson/7272> (Last accessed: 11.05.2024) [in Ukrainian].
20. “Mer Khersona zayavil, chto nakhoditsya na svoiom rabochem meste, a nad gorsovetom reet znamya Ukraini (chto i podtverzhdaetsya odnim iz video). V to zhe vremya na drugikh video zametno kak rossiiskie voiska zakhodyat v Kherson” (24.02.2022). Retrieved from: <http://t.me/hueviyherson/7352> (Last accessed: 11.05.2024) [in Russian].
21. “Nizhni Sirogozi sogodni», (08.03.2022) (video). Retrieved from: <http://t.me/mostks/2552> (Last accessed: 11.05.2024) [in Ukrainian].
22. “Nikolaev: visadka desanta v cherte goroda” (25.02.2022) (video). Retrieved from: <http://t.me/hueviyherson/7650> (Last accessed: 11.05.2024) [in Russian].
23. “Novotroitske” (07.03.2022) (video). Retrieved from: <http://t.me/mostks/2532> (Last accessed: 11.05.2024) [in Ukrainian].
24. “Okupanty hazom znovu namahaiutsia rozihnaty proukrainskyi mitynh u Khersoni” (27.03.2022) (video). Retrieved from: <http://t.me/mostks/2930> (Last accessed: 11.05.2024) [in Ukrainian].
25. “Okupanti strelyayut po grazhdanskim mashinam pod Khersonom” (25.02.2022) (video). Retrieved from: <http://t.me/hueviyherson/7617> (Last accessed: 11.05.2024) [in Russian].
26. Operativne povidomlennia MVS Ukrainy na 14 hod. 00 khv. Natsionalna politsiia Ukrainy (24.02.2024). Retrieved from: <http://www.facebook.com/photo/?fbid=277928874477150&set=a.248446354092069> (Last accessed: 11.05.2024) [in Ukrainian].
27. “Pod Khersonom mediki vezli ranenogo. Okkupanti podbili “skoruyu”, (26.02.2024) (video). Retrieved from: <http://t.me/hueviyherson/8092> (Last accessed: 11.05.2024) [in Russian].
28. “Rebyata snimayut russkii flag v Chaplinke Khersonskoi oblasti” (26.02.2022). Retrieved from: <http://t.me/hueviyherson/7847> (Last accessed: 11.05.2024). [in Russian].
29. “Rosiiiany vidkryly vohon po myrnomu mitynhu v Kakhovtsi” (03.04.2022) (video). Retrieved from: <http://youtu.be/qf-zT1VQQ4E?si=a6cCehdWO8QT3did> (Last accessed: 11.05.2024) [in Ukrainian].
30. “Sirenevii park po ul. Neftyanikov v Khersone, 1 marta 2022 goda” (01.03.2022). Retrieved from: http://www.youtube.com/watch?v=M-Y_-6w6W9w&rco=1 (Last accessed: 11.05.2024) [in Russian].
31. “Skadovsk – tse Ukraina” (07.03.2022) (video). Retrieved from: <http://t.me/mostks/2537> (Last accessed: 11.05.2024) [in Ukrainian].
32. “Taka ridna i taka poky daleka Hola Prystan” (08.03.2022) (video). Retrieved from: <http://t.me/mostks/2556> (Last accessed: 11.05.2024) [in Ukrainian].
33. “Tikaiut s#ky”: Meshkantsi Ichni bez zbroi zupynyly rashytskykh okupantiv. VIDEO (26.02.2022). Retrieved from: <http://censor.net/ua/n3319553> (Last accessed: 11.05.2024) [in Ukrainian].
34. “U Novii Kakhovtsi bahatotysiachnyi mitynh proty rosiiskykh okupantiv”, (06.03.2022) (video). Retrieved from: <http://youtu.be/AGa19xPXAyQ?si=mCrxseCA3bhMde9q> (Last accessed: 11.05.2024) [in Ukrainian].
35. “U Oleshkakh Khersonskoi oblasti prokhodyt mitynh proty okupatsii” (08.03.2022) (video). Retrieved from: <http://t.me/mostks/2549> (Last accessed: 11.05.2024) [in Ukrainian].
36. “U Khersoni stvoriiut druzhyny z okhorony hromadskoho poriadku” (25.02.2022). Retrieved from: <http://suspilne.media/211033-u-hersoni-stvoruut-druzini-z-ohoroni-gromadskogo-poradku/> (Last accessed: 11.05.2024) [in Ukrainian].
37. “U Chaplyntsi vidbuvsia myrnyi mitynh proty rosiiskykh okupantiv” (07.03.2022) (video). Retrieved from: <http://t.me/mostks/2540> (Last accessed: 11.05.2024) [in Ukrainian].
38. “Kherson okruzen okkupantami. No nashi sdavat gorod ne sobirayutsya” (27.02.2022) (video). Retrieved from: <http://www.facebook.com/watch/?v=1064179760980824> (Last accessed: 11.05.2024) [in Russian].
39. “Kherson, Antonovskii most” (25.02.2022) (video). Retrieved from: <http://t.me/hueviyherson/7675> (Last accessed: 11.05.2024) [in Russian].
40. “Kherson: bahatotysiachnyi mitynh proty okupantiv” (13.03.2022) (video). Retrieved from: http://youtu.be/nBJYDLaWZxY?si=tsU_sgZxF2HX4GFS (Last accessed: 11.05.2024) [in Ukrainian].
41. “Kherson” (07.03.2022) (video). Retrieved from: <http://t.me/mostks/2530> (Last accessed: 11.05.2024) [in Ukrainian].
42. “Khersonskaya oblast” (26.02.2022) (video). Retrieved from: <http://t.me/hueviyherson/8148> (Last accessed: 11.05.2024) [in Russian].
43. Collard-Wexler, S. (2013). Understanding Resistance to Foreign Occupation. Columbia University ProQuest Dissertations Publishing.
44. Taylor, J. (2022). *Russian Offensive Campaign Assessment, February 27, 2022* / Mason Clark, George Barros, and Katya Stepanenko. The Russian military has likely recognized that its initial expectations that limited Russian. Institute for the Study of War. United States of America. Retrieved from: <http://policycommons.net/artifacts/2292668/russian-offensive-campaign-assessment-february-27-2022/3052886/> on 08 Feb 2024. CID: 20.500.12592/tbw0pn (Last accessed: 11.05.2024).

45. Malyarenko, T. & Kormych, B. (2023). Russian policy towards the economy of occupied Ukrainian territories: crawling de-modernization. *Eurasian Geography and Economics*, 64: 2, 220–237, DOI: 10.1080/15387216.2023.2167097.
46. Baturin, O. (24.04.2022). “Budete perechyt – otpravym na podval”. Yak rosiiski okupanty zakhopliuvaly Kakhovku i khto yim pidsobliaie. Retrieved from: <http://investigator.org.ua/ua/publication/242125/> (Last accessed: 11.05.2024) [in Ukrainian].
47. Bilyi, D. (05.03.2022). Priama transliatsiia mitynhu v Khersoni 5 bereznia 2022 r. Retrieved from: <http://fb.watch/rYhenWzTg-/> (Last accessed: 11.05.2024) [in Ukrainian].
48. Bilous, S. (25.02.2022). Okupanty bomblat Kozatske i Shylove na Khersonshchyni. U Beryslavi sytuatsiia spokiina. Retrieved from: <http://suspilne.media/210806-okupanti-bomblat-kozacke-i-silove-na-hersonsini-u-berislavi-situacia-spokijna/> (Last accessed: 11.05.2024) [in Ukrainian].
49. Bilous, S. (28.02.2022). U Novii Kakhovtsi evakuuvaly zhyteliv Kozatskoho ta Veseloho. Retrieved from: <http://suspilne.media/211900-u-novij-kahovci-gotuutsa-do-evakuacii-ziteliv-kozackogo-ta-veselogo/> (Last accessed: 11.05.2024) [in Ukrainian].
50. Hedenskog, Jakob (2022). The Russian Occupation of Ukraine’s Southern Regions. *SCEEUS*. Report No. 5, 02.06.2022. Retrieved from: <http://sceeus.se/en/publications/the-russian-occupation-of-ukraines-southern-regions/> (Last accessed: 11.05.2024).
51. Huliichuk, D. (24.02.2022). Na Khersonshchyni ukrainski viiskovi vidbyvaiut ataku protyvnyka: vidomo pro 3 zahyblykh prykordonnykiv, Retrieved from: <http://tsn.ua/ukrayina/na-hersonschini-ukrayinski-viyskovi-vidbivayut-ataku-protivnika-vidomo-pro-3-zagiblih-prikordonniv-1986199.html> (Last accessed: 11.05.2024) [in Ukrainian].
52. Ivanova, T. (27.02.2022). Chetvertyi den vtorhnennia RF: sytuatsiia na Khersonshchyni. Retrieved from: <http://suspilne.media/211593-cetvertij-den-vtorgnenna-rf-situacia-na-hersonsini/> (дата звернення: 11.05.2024).
53. Kizilova, S. (27.02.2022). Zaluzhnyi pokazav znyishchennya Bajraktarom kolonyi voroga. Retrieved from: <http://www.pravda.com.ua/rus/news/2022/02/27/7326418/> (Last accessed: 11.05.2024) [in Ukrainian].
54. Lukashevskaya, A. (10.07.2023). Zhinkaz Henicheska, yakaradylarosiiianamypoklastydokyshennasinnia, upoloni. Retrieved from: http://24tv.ua/zhinka-genicheska-yaka-radila-rosiyanam-klasti-nasinnya-kisheni_n2350505 (Last accessed: 11.05.2024) [in Ukrainian].
55. Mashchenko, S. (26.02.2022). “Zhizn idet, i nas nikto ne odoleet!» V Khersone v bomboubezshishche rodilos dvoe malishei. Retrieved from: <http://www.rbc.ua/rus/stylr/zhizn-idet-nas-nikto-odoleet-v-hersone-bomboubezshishche-1645874603.html> (Last accessed: 11.05.2024) [in Russian].
56. Mokliak, A. (24.02.2022). Pivnichno-Krymskiy kanal ta Kakhovsku HES zakhopyly okupanty. Retrieved from: <http://suspilne.media/210310-pivnicno-krimskij-kanal-ta-kahovsku-ges-zahopili-okupanti/> (Last accessed: 11.05.2024) [in Ukrainian].
57. Operativna informatsiia stanom na 18.00 01.03.2022 shchodo rosiiskoho vtorhnennia. Heneralnyi shtab ZSU. Retrieved from: http://www.youtube.com/watch?v=yz7Uf_fagoA (Last accessed: 11.05.2024) [in Ukrainian].
58. Operativne informuvannia MVS shchodo naslidkiv vorozhykh obstriliv na terytorii Ukrainy stanom na 10 hod. Ministerstvo vnutrishnikh sprav Ukrainy, 24.02.2022. Retrieved from: <http://www.kmu.gov.ua/news/operativne-informuvannya-mvs-na-10-god> (Last accessed: 11.05.2024) [in Ukrainian].
59. Ryba, O. (10.05.2024). Na okolytsiakh Chornobaivky v pershi dni povnomasshtabnoho vtorhnennia stalos masove vbyvstvo, Retrieved from: <http://most.ks.ua/news/url/na-okolitsjah-chornobajivki-v-pershi-dni-povnomasshtabnogo-vtorgnennja-stalos-masove-vbivstvo/> (Last accessed: 11.05.2024) [in Ukrainian].
60. “U Bilozertsii na Khersonshchyni liudy ne pusakaiut okupantiv u misto”, (14.03.2022) (video). Retrieved from: <http://youtu.be/szYS-ONwLZU?si=wjTDojDvYmHL17n4> (Last accessed: 11.05.2024) [in Ukrainian].
61. Shatilova-Pohasii, N. (09.02.2022). “Dva tyzhni vzhe yde povnomasshtabna viina proty nas z boku “bratiev-asvabaditieliei” (dopys, foto). Retrieved from: [http://www.facebook.com/photo/?fbid=3018194461827788&set=pcb.3018195308494370&__cft__\[0\]=AZWMmNybjTL-IzRiWzKuOSRpfAvrzi6wod3az995145NDm-jfbsBWN8xLYeA8Q8Z7aVsrGf5ZiYwXemrq3MR0RCt3j-pJNbs2rC4Ze5p5AXlcN8bf8AIPvY4TkNaDTID33rGqxGAixMom6xrCqL-e9jfgFUp3RIZYXxHJB4-GeSWsRMcUn1r6c_qKJ5KCW5UIg&__tn__=*bHH-R](http://www.facebook.com/photo/?fbid=3018194461827788&set=pcb.3018195308494370&__cft__[0]=AZWMmNybjTL-IzRiWzKuOSRpfAvrzi6wod3az995145NDm-jfbsBWN8xLYeA8Q8Z7aVsrGf5ZiYwXemrq3MR0RCt3j-pJNbs2rC4Ze5p5AXlcN8bf8AIPvY4TkNaDTID33rGqxGAixMom6xrCqL-e9jfgFUp3RIZYXxHJB4-GeSWsRMcUn1r6c_qKJ5KCW5UIg&__tn__=*bHH-R) (Last accessed: 11.05.2024) [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 13.05.2024
The article was received 13 May 2024